

Dve znani osebnosti rimske Petovione

MARK ANTONIJ PRIMUS (Marcus Antonius Primus, slovensko Prim)

(*20/25, †po 98), senator, general rimskega imperija

Primus je bil rojen v Toulousu v Franciji domnevno med letoma 20 in 25 n. št. v času vladavine Tiberija. Sueton navaja, da je v otroštvu dobil vzdevek *Becco*, keltsko kljun, ker so se tako v antični Tolosi imenovali Galci.

V letu 60, v času vlade Nerona, je Primus postal pretor. Leto kasneje je bil vpleten v škandal, ki ga je odkril senat Valerij Fabijan. Senat je Prima obsodil po zakonu *lex cornelia de falsis*, ker je prijatelju krivo pričal. Primus je moral v izgnanstvo, njegovo imetje pa je bilo zaseženo. Leta 68 se Antonij Primus ponovno pojavi v središču pozornosti zaradi državljanske vojne. Pred koncem tega leta ga je cesar Galba poklical v Senat in mu poveril vodstvo legije, ki jo je pravkar odpoklical iz Španije (bodoča legija VII. Gemina, takrat še neuradno poimenovana legija VII. Galbiana).

Tacit je bil Primusov strog kritik in se je obregnil nad tem vpoklicem in promocijo senatorja, ki je nekoč izgubil svojo čast. Domnevamo lahko, da je morda Galba poznal Antonija Primusa že od prej in sta bila v kakem ožjem stiku. Kot vodja legije, ki je bila poslana v Panonijo, naj bi Antonij Primus po smrti cesarja Galbe svoje usluge ponudil novemu cesarju Otonu.

Ko se je na političnem prizorišču pojavil Vitelij, ki je bil za cesarja oklican 24. aprila leta 69, je Vitelij za Primusa postal smrtni sovražnik. Vitelija in Germane je imel za »barbare«.

Vitelij je do smrti 22. decembra leta 69 vladal le osem mesecev. Njegov vzpon na prestol so izpodbijale legije v vzhodnih provincah, ki so za cesarja razglasile Vespazijana. Tako odločitev so sprejele tudi legije v Panoniji. Sledila je državljanska vojna, ki se je za Vitelija končala z drugo bitko pri Bedriaku. Vitelijevo vojsko je porazil general Mark Antonij Primus, ki je prišel pred Kremono iz Petovione. Ko je Vitelij spoznal, da je izgubil podporo, je bil pripravljen odstopiti, vendar so ga Primusove čete v Rimu 22. decembra leta 69 ujele in ubile.

Antonij Primus ni poznal oklevanja. Zanj je politična situacija pomenila takojšnje ukrepanje vojske. Tacit nam skoraj dobesedno izpriča njegov goreč nagovor v Petovioni na vojaškem zasedanju glavnih flavijskih predstavnikov.

Leta 69 so imeli bojni posvet vodje flavijske stranke. Zbrali so se v Petovioni, zgodaj aprila leta 69 v zimskem taboru trinajste legije Gemine, ki ji je poveljeval Vedij Akvila. Tukaj se je sestal

glavni stan vseh vojaških enot, razmeščenih po Iliriku pod predsedstvom L. Tampija Flavijana. Pretehtavali so, ali bi zaprli Julijske Alpe s Krasom in predgorji, dokler se ne bi v zaledju za napad pripravile vse sile, ali pa bi bilo bolj smiselno iti na nož in se bojevati z Italijo. Če medtem zasedejo Alpe, bo prišel s četami z Vzhoda Mucijan, Vespazijanu ostane morje, ladjevje, privrženost provinc in zavlačevanje.

Proti temu je bil Antonij Primus, ki se je bolj zavzemal za vojno in dokazoval, da je naglica njim samim v prid in pogubna za Vitelija.

»Vstal je Mark Antonij Primus. Z gromkim glasom, da bi ga dlje slišali, kajti na posvet so se vrnili tudi centurioni in celo nekaj vojakov, je tako govoril, da je ganil tudi zadržane in oprezne. Na tem zborovanju Antonij Primus ni razpravljajl nejasno, potem ko so prebrali Vespazijanovo pismo, da bi lahko kasneje obračal svoje besede tako ali drugače, kakor bi mu bolj ustrezalo: videlo se je, da se je v zadevi odkrito opredelil, in zato je imel med vojaki več teže – v krivdi ali slavi njihov tovariš.« (J. Šašel, Avgust 69, str. 9)

Antonij Primus je zmagal zaradi entuziazma in zaupanja vojakov vanj, ker so se drugi flavijski voditelji bali, da bi jim prisodili bojzljivost ali kompromitiranje z Vitelijci, kar bi jih lahko stalo življenja, pa tudi zato, ker njegov načrt ni nasprotoval navodilom Vespazijana, ki je predvideval zasedbo Akvileje.

Od bitke pri Bedriaku pa se zdi, da je zaprisegel sovraštvo Viteliju in vojakom Germanije. Slednjim je zameril, da so dobesedno pomendrali del njegove rojstne pokrajine Narbone in iz nje napravili podjarmljeno deželo. V Veroni je Antonij Primus resnični vladar. Konzula – guvernerja Panonije in Mezije – Tampij Flavijan in Aponij Saturnin sta vojakom postala sumljiva. Ker sta se zbala za svoja življenja, sta zapustila vojsko. Ostali voditelji legij so pristali na poveljstvo pod Primusom in čeprav jim je bil po položaju enak, so ga vojaki oboževali, saj je imel načrt in se je znal povezati z odličnim vojskovodjem Arijem Varom, ki se je že pred tem izkazal v Armeniji pod vodstvom Korbulona. Zmaga v Kremoni je za Antonija Primusa pomenila zmago v poveljevanju.

Vzhodno od mesta, na izjemno hladno noč iz 24. na 25. oktober, se v manjših skupinah spopade 50.000 vojakov v krvavem metežu. Šele zjutraj uspe Antoniju Primusu zmagati in z vojaško disciplino ter z orožjem v rokah zbrati svoje legije in prisiliti Vitelijce k umiku brez reda iz njihove postojanke na vratih Kremone in v mestu samem. Njihov vodja Prim je bil dejansko, v imenu Vespazijana, gospodar Italije.

Od tega trenutka dalje postane smeli general, ki bi ga lahko imenovali »general-naprej«, popolnoma miren. Antonija Primusa in Arija Vara zadovolji okupiranje obale Jadranskega

morja, Umbrije, Picena in prav počasi preideta na vrhove Apeninov, ki jih Vitelij ne brani, ter se spustita po poti čez Flaminijo do Karsule in Narnije.

Tacit pravi, da če naj bi jim verjeli, potem moramo verjeti tudi to, da naj bi Vitelij Primusu celo ponudil roko svoje hčere, veliko doto in ogromno bogastvo. Ponudba, ki jo je cesar dal v obupanem položaju, je zelo možna, toda v danih okoliščinah je pri Primu vzbudila le prezir.

Od Kremone naprej Antonij Prim ne deluje več kot vojak, temveč kot preudaren politik, ki, zavestno ali ne, posluša in uboga želje flavijskih vodij in napotke Mucijana in Vespazijana. Njegova želja je, da se njegovi vojaki ne bi več borili, da bi se mu pridružili zadnji Vitelijci in da bi mu Rim sam padel v roke, kot »zreli sadež«.

V Rimu je Vespazijanov brat, prefekt mesta, Flavij Sabin. Prisotnost Primusove vojske 60 kilometrov od Rima je dovolj, da bi Vitelij lahko razumel, da je čas za kapitulacijo in da naj Rim preide v roke Flavija Sabina. Tako Antonij Prim in njegovi vojaki spokojno praznujejo saturnalijske dni 17. in 18. decembra.

Med Flavijem Sabinom in Vitelijem pride do prekinitve premirja. Sabin se zateče na Kapitol, Vitelijevi privrženci ga napadejo. Vespazijanov brat je na pomoč poklical Primusa, ki je bil z vso svojo vojsko že zvečer, 19. decembra, v Rimu.

Tu izve za požig Kapitola in uboj Flavija Sabina. Vitelijev sporočilo, delegacija senatorjev, celo same vestalke prosijo Primusa, naj ne napade glavnega mesta. Toda po umoru Flavija Sabina mora v Rimu nemudoma uničiti Vitelijev privržence.

20. decembra so se tri bojne vrste začele pomikati po levem bregu Tibere po cestah Flaminija in Salarija. Rim je osvojen, pretorijansko taborišče uničeno in Vitelij nečastno ubit.

Zvečer je »tuluški« general gospodar Rima in v odsotnosti Vespazijana in Mucijana edini gospodar. Podpirajo ga prav vsi vojaki, priljubljen je med prebivalci Rima, saj jim je med bitko prizanesel, in celo takrat, ko senatorji vzklikajo Vespazijanovo ime in Mucijanu podelijo zasluge za zmage v Meziji, podelijo Antoniju Primusu najvišjo čast – konzularno odlikovanje. Toda njegova »vladavina« je zelo kratka. Nekaj dni kasneje prispe v Rim Mucijan kot predstavnik Vespazijana in uveljavi svojo oblast.

Tacit pravi, da Mucijanu Primus ni všeč, ker misli, da je vse njegova zasluga in da so se drugi flavijski vodje izkazali kot strahopetci. Morda pa je bil Mucijan ljubosumen. Mucijan dojame, da bi lahko bil Prim politično nevaren.

Mucijan je iskal priložnost, kako Prima razorožiti in ga oddaljiti. Njegovo legijo, ki je Primusa oboževala, je poslal v Panonijo.

Kakor je bila politična in vojaška kariera Antonija Primusa bliskovita, se je tukaj, po treh ali štirih mesecih, tudi končala.

Primu vojaških sposobnosti ni nihče ni oporekal. *Bello non spernendus*, pravi Tacit, ki tudi prizna, da je v bitki, predvsem pri Kremoni, opravil vse dolžnosti pravega generala in pogumnega vojaka. Kot general se je izkazal predvsem z občutkom za iniciativo in poveljevanje. Med državljansko vojno je bil sposoben spoznati močne in šibke točke svoje vojske, kakor tudi sovražnikove, in taktiko temu primerno prilagoditi. Smelost svojih strateških odločitev je primerno krotil z določeno previdnostjo, ki je bila resnična. Tako je med boji v Veneciji in Transpadaniji zmeraj pazil, da se je obvaroval pred morebitnimi grožnjami Vitelija na drugi strani Alp.

Primus vojakov ni samo hvalil, ampak jim je znal povedati tudi resnico.

Kot politik ni bil nič drugačen od drugih, še posebej zato, ker je načrtno izbral svojo stran. Imel je dve veliki pomanjkljivosti in nekateri zgodovinarji so pretirano strogi do njegove osebnosti; menda je bila prežeta s pretirano nečimrnostjo, ki jo je uspeh še podžgal do take mere, da je zviška in s prezirom gledal na vse ostale, in grabežljivost, ki jo je nekoliko omilila izjemna darežljivost; pri plenjenju Rima naj bi zasegel veliko bogastva in sužnje iz cesarske palače.

So Flavijci nehvaležno ravnali s Primusom? Čisto mogoče, toda Prim je dejansko moral biti dokaj težak človek in so ga težko prenašali.

Mucijan in Vespazijan sta ga počasi in častno odstranila iz prvih vrst politične scene.

Antoniju Primusu je ostal naziv senator. Zgodovinar B. Stec pravi, da je Primus sedel v Senatu med konzuli pod Vespazijanom, Titom, Domicijanom in celo pod Nervo in Trajanom.

Na stara leta se je posvetil leposlovju in se vrnil v rodni Toulouse, kjer naj bi v zadnjih letih vladanja Domicijana užival dolgo in srečno starost.

V Rimu se je navezal na leposlovje in na prijatelja Marciala, pisatelja in pesnika, ki mu je leta 94 poslal IX. knjigo svojih Epigramov. V X. knjigi, ki je prvič izšla leta 95, drugič pa 98, je svojemu prijatelju posvetil tri dela. Marcial pravi, da iz njega (Prima) odseva spokojna starost, ki se kot star vojak tudi smrti ne boji in mu je jasno, kam bo po smrti – ko bo Minos razsodil – prišla njegova junaška duša. V elizijske poljane, v krog prijateljev, pokritih z brazgotinami od ran, ki so jih skupaj dobili v slavnih dneh po znamenitem zboru v Petovioni.

Spomin na dogodek iz leta 69 in njenega glavnega akterja je Ptuj obeležil s poimenovanjem termalnega hotela Primus.